

SÓLYOM LÁSZLÓ A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ELNÖKÉNEK ÜNNEPI BESZÉDE 2006. OKTÓBER 16-ÁN A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEMEN

Tisztelt Rector Úr, Tisztelt Vendégek, és Tisztelt Egyetemi Ifjúság!

Örömmel jöttem Szegedre megemlékezni a MEFESZ megalakulásának évfordulójáról. Úgy gondolom, hogy mindig vissza kell menni a kezdetekhez. És valóban, ahogy rektor úr is mondta, az '56-os forradalom kezdetei minden kronológia szerint ide fognak visszanyúlni, a nagy előadóterembe, oda, ahol a MEFESZ ötven évvel ezelőtt megalakult.

Azért is jöttem örömmel Szegedre, itt kezdeni azokat a beszédeket, melyeket a következő napokban sok helyen kell elmondanom, mert ki szeretném emelni, hogy a forradalomban nem csak Budapest vett részt, hanem a vidék is. Ezt általában el szokták hallgatni, a Kádár-rendszer alatt erről a legkevésbé volt szó. Nemcsak vidéken kezdődött a forradalom, hanem egész Magyarország együtt volt akkor Budapesten. Vidéken alakultak meg a forradalmi bizottságok, ott is alakultak munkástanácsok, tudjuk, hogy az első halottak nem a Rádiónál estek el. Tudjuk azt, hogy a megtorlás nem Budapesten kezdődött, az első státiális bíróság Kecskeméten kezdett el működni. Vidéken voltak nagy sortűzek, és a vidék egy emberként felállt a forradalom ügye mellett. Ezért öröm tehát, hogy Szegeden, itt kezdhetem ennek az évfordulónak az ünneplését. Végül pedig szóvá teszem azt, hogy ezen a meghívón, amelyet örömmel követtem, az szere-

pel, hogy az '56-os események ötven éves évfordulója alkalmából rendeznek ünnepélyt Szegeden.

Engedjék meg, hogy elmondjak egy történetet. Az elnöki dolgozószobában, a Sándor palotában, amely voltaképpen miniszterelnöki dolgozószoba volt, hiszen az volt a miniszterelnökség a két háború között, a dolgozó szobában egy másfélszeres életnagyságú Batthyány kép függ, amit Than Mór 1868-ban, egy évvel a kiegyezés után festett. Ott van Batthyány, támaszkodik egy posztamensre, és arra rá van írva, hogy gróf Batthyány Lajosnak, aki az 1849-i évi eseményeknek esett áldozatul. Amikor megláttam, szívembe ütött ez a szó, hiszen tudjuk, hogy a Kádárrendszer alatt legfeljebb sajátos eseményekként lehetett emlegetni a forradalmat, és nagyon nagy tisztelet illet mindenkit, aki annak idején, 30 évig nem mondta ki az ellenforradalom szót. Úgyhogy én azt javaslom, hogy ne nevezzük eseményeknek még akkor sem, ha Bernáth tanár úrnak nagyon kézenfekvő mentsége volt, hiszen amikor a MEFESZ megalakult, akkor még tényleg események voltak, még nem volt forradalom, és mint az egykori résztvevőktől hallhattuk, nem is gondoltak arra 16-án, hogy egy hét múlva már forradalom lesz Magyarországon.

Kikhez szólok én itt? Nyilván a közönséghez, de első sorban az egyetemi ifjúsághoz. Úgy látom, hogy többen vannak azok, akik ott voltak 50 évvel ezelőtt az egyetemi nagyteremben, és alakították meg a MEFESZ-t, mint amennyi fiatal eljött erre az eseményre és meg kell mondani, hogy ez nekem nagyon fáj. Hiszen, ha valakiben bízhatunk, ha valakire ezt az ünnepet rábízhatjuk, az valóban a szegedi, egyetemi ifjúság lehetne. ők azok, akiknek nincsenek emlékeik '56-ról. De a szüleiknek sem voltak emlékeik. ők is csak abból éltek, amit a nagyszülőktől kaphattak. Azt tudhatják '56-ról, ami a családi hagyományozáson keresztül származott őrájuk. Miért jó ez akkor? Azért, mert őket nem terheli az a harminc év, ami azokat a nemzedékeket terheli, akik '56-ot már átélték tudatosan, és utána már éltek egy hazug rendszerben. És nem terheli őket az a 16 év sem, a fele a Kádár-korszaknak, ami eltelt a rendszerváltás óta. És úgy érzem, hogy '56 még

mindig nem lett igazán ünnep, nem lett igazi nemzeti ünnep. Könnyű törvényt hozni, könnyű beírni piros betűs napnak egy naptárba, könnyű munkaszüneti napot elrendelni, de akkor lesz egy ünnep. Ünnep, ha a nemzet szívébe fogadja azt, ha azonosulni akar vele. Ha azt pillantja meg benne, hogy ilyen szeretnék lenni, mint amit ünnepelünk. Ha mindig számot vet magával azon a napon, hogy milyen viszonya van ehhez az ünnephez. Ez az, amit az ifjúságtól várok. Hogyha valaki visszaemlékezik azokra a napokra, nem '56-ra, hanem '89-re, amikor egy pillanatra újra föllángolt '56-nak az emléke Nagy Imre temetésén, ott egy fiatal ember, egy diák, Orbán Viktor nevezetű, mondott egy beszédet. Engem nem az ragadott meg, amitől ott mindenki megijedt, hogy vonuljanak ki a szovjet csapatok, az ragadott meg, hogy Orbán Viktor azt mondta: itt a hatodik koporsó, abban fekszik a mi fiatalságunk. Mondta ezt a huszonhárom éves gyerek. Akkor azt mondtam, mit mondjak én? Mit mondjunk mi? Nekünk egy egész életünk fekszik abban az üres koporsóban!

Azért mondom azt, hogy akikhez itt szólni akartam, azoknak az élete nem ismeri, amit mi ismerünk, és ők azok, akik meg tudják majd azt a kánont alkotni, amitől egy ünnep. Ünnep lesz, amitől egy ünnep története megszentelt mítosz lesz. Hiszen 1848 története a Pilvax kávéház, a Landerer és Heckenast, a Nemzeti Múzeum lépcsője, az mindig úgy fog maradni, bármit is fog mondani a történettudomány, így vonult be a nemzeti mítoszba. Azért is jöttem ide, örömmel, mert Szeged esélyes arra, hogy az itteni nagy hallgatóterem, az egyik ilyen mitikus hely legyen.

Hiszen nagy hősei nincsenek '56-nak. Nem sikerült egy olyan Petőfi Sándort 'kitermelnie'. Olyan vezetőt kitermelnie. Nagy Imre útja nagyon hosszú volt, sokan akarták, de nem lett ő egy olyan vezetője a forradalomnak, hiszen egy hétig tartott, míg az élére állt a mozgalomnak, amíg előadta azt, amit a nép követelt.

Helyek vannak. Az a hely, az a terem, ahol a MEFESZ megalakult, vagy a Műegyetemnek az aulája, aminek nem engedik megtartani az ünnepét, ahonnan szintén elindult az a bizonyos menet a Bem szoborhoz, és tovább.

Tehát vannak jelképes helyek, ha már nincsenek jelképes hősök. Ezeket nekünk meg kell őriznünk, tisztelnünk kell. Van-
nak persze olyan nevek, melyek megmaradnak. Kiss Tamásé,
Lejtényi Andrásé, Perbíró Józsefé, akit itt emlegettünk. De még
egyszer mondom: a szent helyek azok, amelyek fontos szerepet
fognak játszani abban, hogy igazi ünneppé fog válni 1956.

Eddig is emlegettem már 1848-at. Nem tudjuk megkerülni
a párhuzamokat és nem is kell! '56-ban is tulajdonképpen az
a hagyomány vált élővé, ami mindnyájunknak a vérében volt
1848-ból. Mondhatnám azt, hogy ez a 'modell' segített abban,
hogy hogyan kell forradalmat csinálni. Hiszen rögtön elkezdték
fogalmazni a pontokat, ki amennyit éppen akart. De azt kellett
tudni, hogy mit kíván a magyar nemzet. Hogy van egy ilyen to-
posz. Ezt lehet csinálni, ezt kell csinálni. Meg kell fogalmazni.
Meggérdezte Baróti professzor is, mit akar a magyar ifjúság. Ezt
akarjuk, fel kell sorolni. A szavazások, a Nemzeti dalnak az elszava-
zása, itt, és mindenhol, a Himnusz éneklése, ezek azok, ame-
lyek átöröklődtek '48-ból, megismétlődtek részben '89-ben.

Hogyan válhat nemzeti ünneppé mégiscsak '56? Azért jöt-
tem ide nagy örömmel, hogy találkozam az egykori MEFESZ-
alapítókkal, végre megtudjam azt, hogy hogyan tud kitörni a
forradalom úgy, hogy nem is akarják. Nyíltan, egészen fantasz-
tikus, szinte láthatatlan erő, ami abból, hogy ne legyen az orosz
óra kötelező, egy hónap múlva eljut oda, hogy vonuljanak ki a
szovjet csapatok, mi az, ami ilyenkor a felszín alatt van? Hiszen
önmagától ott nem tud úgy kitörni, nincs rá készen minden, ami
egyszer csak, mint egy tűzhányó, a felszínre tör és mindent el-
sodor. Az egész országban, pillanatok alatt szétküldték a 16 pon-
tot több egyetemi városba, a pestiek kiosztották az üzenetet. Mi
volt az az erő, ami ilyenkor ott volt a felszín alatt, amikor egyet
akart valóban minden magyar, és egységes volt. Ez volt '56-nak a
csodája. Ez egy csillagrobbanás! Nem tudták, mi lesz a követke-
zménye. Nem tudta senki, hogy igazából azon túl mit akar. Hogy
szabadságot, hogy elég volt az elnyomásból, és nagyon szépen
mondta itt az egyik MEFESZ tag, hogy az emberi méltóságnak

a visszaállítása a jogaiba, az volt az, ami mindent hajtott. Vajon van-e másik párhuzam ehhez? Vajon '89-ben volt-e valami hasonlító?

Mostanában szokták mondani, hogy igen, '56 célba ért '89-ben, hiszen ezt akartuk, szabadságot, függetlenséget. Valóban példa nélküli, hány száz évébe került Magyarországnak, hogy független legyen. De azért vigyázni kell! Nagyon sokan azt mondják, hogy már a gulyás-kommunizmus is tulajdonképpen '56-nak a gyümölcse volt. Nem. Van egy nagyon éles határvonal, amit nem lehet elmosni.

'89-ben valóban megteremtették Magyarországon a jogállamot, megteremtették a demokráciát, megteremtették a nemzeti függetlenséget, és ily' módon valóban örökösei vagyunk 1956-nak. Az azonban, ami nem sokat emlegetett párhuzam '56 és '89 között az az, hogy mind a két esetben volt egy nagyon komoly reformszocialista vagy reformkommunista előkészítése a forradalomnak. És mind a két esetben túlment ezen a forradalom. Ez volt Nagy Imrének a nagysága, ez volt a tette, hogy el akart menni egy bizonyos határig. De úgy, hogy megőrizze azt a rendszert, és aztán túlmentek rajta az események. És ő megértette, hogy mi az ő történelmi szerepe, és a halált is vállalta érte. Ezért tiszteljük őt. És ezt történt '89-ben, akik ott ültek a kerekasztalnál láthaták, hogy ez volt a terv. Elmenni idáig egy emberi, demokratikus szocializmusért. Akkor, '89 nyarán túlment ezen a történelem. Nem lehetett megcsinálni ezt a fajta reformálását a rendszernek. Nem sikerült Lengyelországban sem. Amikor azt mondják, hogy bezzeg, ha a magyarok okosabbak, és ha nem fegyverrel harcolnak, hanem megpróbálnak tárgyalni, akkor meg lehetett volna menteni a rendszert. Nézzük meg, mi történt Lengyelországban! A szükségállapotnak az idejét, Szolidaritásnak az idejét! Nem lehetett azt a rendszert életben tartani. Ha tanulságot keresünk, ez az, amit nem szabad elfelejtenünk.

Mondtam, hogy minden ünnep akkor Ünnep, ha szembe nézünk mindig azzal, hogy mi a viszonyunk ahhoz a naphoz. '56 voltaképp minden generációnak más-más feladatot ad. Ne-

künk, akik hatvanon túl vagyunk, ha '56-on gondolkodunk, a saját életünket kell átgondolni. Át kell gondolni, hogy mit csináltunk a Kádár rendszer alatt, mit csináltunk a rendszerváltás után. Mostanában minden történelemkönyv '56-ot teszi vezérlő pontnak, ehhez képest ítéli meg az egész múltat. Jól tudjuk – mi, akik éltünk ebben az időszakban –, a hétköznapiakban nem '56 volt a vezérlő csillagunk. Most, hogyha átgondoljuk az életünket, most azonban ez nagyon fontos tájékozási pont lehet. Mit várunk a fiataloktól? Azt várjuk a fiataloktól, hogy gondolják meg, az ötvenedik évforduló milyen sok segítséget ad ahhoz, hogy '56 végre valódi ünnep legyen. Hiszen az a figyelem, ami most a forradalomra irányul, rengeteg információt hozott. Most gyűlt először össze az a társaság, aki itt volt ötven évvel ezelőtt az Auditorium Maximumban, és a MEFESZ-t alakította. Most találkoznak először, most beszélgetnek egymással. Kaptam ajándékba egy csomó kötetet, mind a szegedi '56-tal foglalkozik. Az egész országban termelik a jobbnál jobb könyveket, filmek készülnek, megjelenik az egész dokumentum anyaga a forradalomnak, hiszen tudjuk, hogy itthon nem voltak írásos források. De oral history volt, szuverén emlékezések voltak, amiket magnóra vettek. Ezek vannak. És most mindent föl lehet dolgozni. Nyitnak a levéltárak, most tudjuk meg, hogy a nagyhatalmak hogyan viszonyultak, hogy akarták megőrizni a Status quo-t, és hogy nem akartak segíteni Magyarországon! Most lehet a történészeknek mindent rendbe rakni, most tudunk egy koherens képet alkotni az ötven évvel ezelőtti eseményekről. Azonban nem ez a lényeg. Az a lényeg, hogy azt a képet tudjuk meghatározni, amivel a magyar nemzet azonosítani akarja önmagát. És ez nem a történelemkönyvek története. Hadd mondjak egy példát! Emlegettem '48-at. Melyik napot ünnepeljük? Azt a napot, ami Pesten történt azon a bizonyos szép napon, ahogy azt Petőfitől és másoktól ránk hagyományozták. Pedig az igazi nagy esemény nem ott történt; az az volt, hogy elindult a hajó Pozsonyból Bécsbe, és vitte magával a törvényeket. Azok változtatták meg Magyarországot, azok törölték el a jobbagyságot, vezették be a polgári jogi

egyenlőséget, és tettek minden embert a Szent Korona tagjává – hogy ezt a kifejezést használjam. Az volt a nagy változás. De végül is, a nemzeti mítoszban ez az a nap az, ahol mindig szavalni fog Petőfi, ahol mindig kiáltja a tömeg: Esküszünk!

'56 mikor lesz ilyen? Lehetne ilyen, hogyha a fiatalság akar-ná. Hogyha most, az ötvenedik évforduló összehozna különféle tradíciókat. Mi volt a baj '89-90 után? Az, hogy különféle ha-gyományok különféle útra mentek. Az egykori szabadsághar-cosok egyfajta hagyományt vittek. Egy másik reform-szocialista társaság a Nagy Imre-féle hagyományra esküdött. És volt egy harmadik, ami nagyon fontos, az emigrációnak a hagyománya. Ennek a fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Hiszen ezek az emberek azok, akik a legszerencsésebben kimentették '56-ot az itthoni történelekből. Elmentek és vitték magukkal azoknak a napoknak az emlékét, és erre alapozták az egész egzisztenciá-jukat. Ha számot vetettek magukkal, hogy mit keresek Auszt-ráliában, vagy Svédországban, azt kellett mondaniuk: '56 miatt vagyok itt, és a családom is '56 miatt van itt. Ők táplálták ezt végig, publikációkkal, az egyesületeikkel, ők képviselték a világ felé azt, hogy ami pozitívumunk megmaradt Magyarországról, hogy Magyarország egy hősi nép, hogy itt egy felkelés volt. Ők szerezték a tiszteletet Magyarországnak. Ők tartották életben öt-ven éven keresztül ezt a hagyományt.

Hogyha mindez egyesülni tudna most, '56 ötvenedik évfor-dulóján, akkor volna arra remény, hogy egy ilyen évforduló az valóban olyan nemzeti ünnep legyen, mint amelyet mindig is szerettünk volna.

Hosszú történet '56-é. Kezdődött október 16-án itt, Szegeden, aztán forradalomba torkollt Pesten, október 23-án. November 4-én leverték az oroszok a pesti forradalmat. Utána a fegyveres harc tartott még jó november 20-áig. Akkor vonultak ki a pécsi bányászok Jugoszlávia felé. És a Munkástanácsok – jól tudjuk – egészen az év végéig működtek. Ez egy hosszú történet. Hogy lehet ezt ünnepelni? Hiszen március 15-e is egy nap. Én azt mondanám, és nagyon remélem, hogy minden '56-os megerősít

ebben, hogy október 23-át kell ünnepelni. Nem azt, ami este a Rádiónál történt, amikor kitört a véres harc, elestek az első áldozatok, és erre válaszul kitört a fegyveres felkelés. Hanem azt a napot, azt a fényt, azt a bizalmat, azt a felszabadulást, amit nagyon sokan megörökítettek.

Felolvasnék erre két tanút, akik a számomra szavahihetőek, az egyik az Karácsony Gábor, a festő, műfordító, aki '56-ról úgy emlékezett, hogy „az egész forradalom nem valami ellen irányult, hanem valamiért volt. Pont fordítva, mint ahogy mondani szokták. És hogy valamit keresett az ország. Nem sikerült megtalálni. De ez akkor, ott jelen volt. Azóta sincs meg. Nem is éreztem gyűlöletet a levegőben, hanem azt, hogy na, mi ezt most csináljuk.” És még valamit, ami nagyon fontos, és íme, az egykori MEFESZ alapítóktól hallottam, az Ottlik Géza Budájából van. Október 23-áról szól mind a két idézet.

„Aki nem volt ott végig, semmiféle költői képzelőerővel, forradalomért lüktető szívvel, akár lángelmével sem tudhatja felfogni, mi volt ez. Én sem tudtam volna előre elképzelni, hogy milyen ez a boldogság, amivel az ember járt Budapest utcáin – mert nem ismertem, egyszerűen fogalmam sem volt róla, hogy van ilyen boldogság.

És a másik idézet: „A rongy, a talán túlságosan ronggyá vált élete – senkinek sem drágább, mint a haza absztrakt becsülete. Lássá meg az arcokat, vegye észre rajtuk [...] a megkönnyebbült nyugalmat! Mert ez a döntő: nem bátor elszántság, nem hősies vakmerőség, hanem ez van a szemükben: boldog megkönnyebbülés. Mennek együtt vagy külön, mély, boldog nyugalommal neki a tankoknak, a rájuk célzott ágyúknak, gépfegyvereknek. Semmi nem drágább nekik, mint a visszanyert emberi méltóságuk.”

Nagyon köszönöm azoknak, akikkel beszélhettem itt, egy órával ezelőtt, és annak az úrnak, akit most nem látok, aki azt mondta, hogy az emberi méltóság volt az az élmény, ami öszszefogta itt az '56-osokat. Én ezt szeretném örökül hagyni a szegedi egyetemi ifjúságnak is!